

LUBLINIANA W ZBIORACH SPECJALNYCH BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ KUL

Arkadiusz Adamczuk

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Streszczenie. Artykuł prezentuje wybrane przykłady rękopisów i druków lubelskich oraz z Lublinem związanych, zebranych w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL, a także typowe dzieła, charakterystyczne dla danej oficyny, zarówno jeśli chodzi o aspekty typograficzne, jak i treściowe. Wymienia również unikatowe egzemplarze znajdujące się w BU KUL. Na pierwszym miejscu prezentowane są przykłady najstarszych dyplomów królewskich, zawierające przywileje dla miasta Lublina. W dalszym ciągu omówione są drukarnie: Pawła Konrada i jego następców, Drukarnia Kolegium Towarzystwa Jezusowego, Drukarnia Komisji Edukacji Narodowej oraz Drukarnia XX Trynitarzy. Na końcu przedstawiony zostaje unikatowy druk, jedyny, jaki przetrwał z największej i niestety utraconej całkowicie biblioteki klasztoru Ojców Dominikanów w Lublinie.

Słowa kluczowe: drukarstwo; Paweł Konrad; Anna Wdowa; Stanisław Krasuński; Georg Förster; Drukarnia Jezuitów; Drukarnia Trynitarzy; dominikanie.

Biblioteka Uniwersytecka KUL jest integralną częścią Uniwersytetu od samego początku jego istnienia, a zarazem swoistym laboratorium humanistycznym dla badaczy i studentów. Podobnie jak Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, służy również Lublinowi i jego mieszkańcom¹. Gromadzenie lublinianów: druków i dokumentów związanych z miastem, w którym powstał i działa KUL, nie jest naczelnym zadaniem ksiąźnicy. Niemniej jednak, przede wszystkim jako dary bądź zakupy, dzieła takie do Biblioteki Uniwersyteckiej KUL trafiły. Lubliniana nie stanowią zbioru zwartego, jednak ich liczba i jakość dobrze odzwiercie-

¹ K. WIŚNIEWSKA, *Kalendarium Biblioteki*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 23(1971), s. 29; M. TROJNACKA, *Wprowadzenie*, w: *Zbiory specjalne Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, red. M. Trojnacka, Lublin 2004; A. ADAMCZUK, *Biblioteka Uniwersytecka KUL*, w: *100 na 100. Sto najcenniejszych dzieł sztuki ze zbiorów KUL na stulecie KUL. Katalog wystawy. Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, 12 X-30 XII 2016 r.*, red. K. Przylicki, M. Białonowska, Lublin 2016, s. 90.

dlają specyfikę wielokulturowego miasta trybunalskiego. Tekst niniejszy koncentrować się będzie na starych drukach, najobficiej rejestrowanych w katalogach zbiorów specjalnych. Warto jednak wspomnieć o najstarszych obiektach związanych z Lublinem. Jest to zespół dokumentów królewskich z okresu średniowiecza i czasów nowożytnych. Pochodzą one z zakupu od senatora Jana Steckiego². Dokumenty te to przywileje dla miasta Lublina i mieszczan lubelskich. Wśród tych dyplomów znajduje się najstarszy przechowywany w Bibliotece dokument, przywilej Elżbiety Łokietkówny wystawiony 4 VII 1371 roku w Krakowie³. Potwierdza on i transumuje dawniejszy przywilej Władysława Łokietka z 1320 roku (potwierdzony w 1332 roku), zwalniający mieszczan lubelskich z myt i opłat na drogach królestwa polskiego⁴. Warto wskazać na szczególnie piękny dokument napisany renesansową antyką i ozdobiony kaligraficznym inicjałem. Jego wystawcą jest ostatni Jagiellon na tronie polskim – Zygmunt August⁵, szczególnie związany z Lublinem, tu bowiem w roku 1569 podpisano Unię Lubelską. Naukowym opracowaniem zespołu dokumentów zajęła się dr Angelika Modlińska-Piekarz, publikując katalog dokumentów oraz artykuł im poświęcony⁶.

Wśród ponad 51 tysięcy starych druków lubliniana stanowią zauważalny procent. W sumie, w zbiorach biblioteki KUL znajduje się 258 woluminów druków wydanych w Lublinie do roku 1800. Kolekcja ta gromadzi produkcję wydawniczą wszystkich lubelskich drukarni, za wyjątkiem druków hebrajskich. Te, jak wiadomo, przepadły całkowicie i nie jest znany w chwili obecnej żaden ich nawet najmniejszy ułamek. Zgromadzone w BU KUL stare druki lubelskie są dziełami typowymi, odzwierciedlającymi zwyczajny repertuar wydawniczy poszczególnych oficyn, choć zdarzają się wśród nich również dzieła wybitne.

Przegląd lublinianów wypada zacząć od książki drukowanej w Krakowie, jednak z Lublinem związanej poprzez swojego autora. Mowa o pięknym druku, wydany z ogromną typograficzną starannością przez Macieja Garwolczyka w 1581 roku, zatytułowany: *Hebdomas, to iest siedm Tegodniowych Piosnek, Wyiętych z Pierwszych Ksiąg Mojżeszowych* [...]. Autorem dzieła, według karty tytułowej,

² H. ZIÓLEK, *Archiwum Jana Steckiego (katalog rękopisów)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 57(1988), s. 333-447.

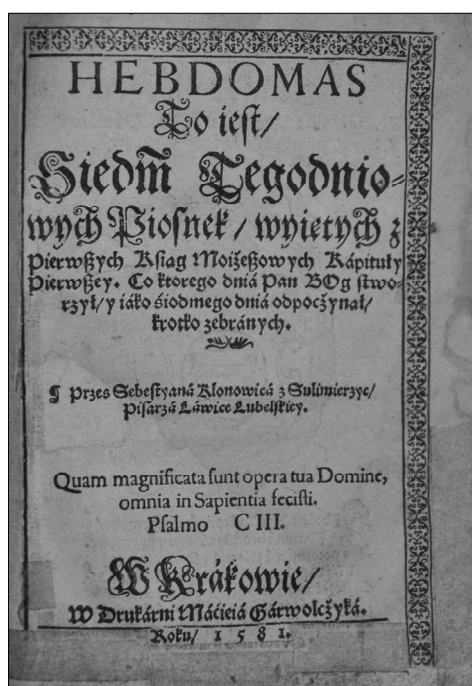
³ Dyplom Elżbiety Łokietkówny z 4 VII 1371 roku, sygn. BU KUL: Dypl. 38.

⁴ R. SAWA, *Najstarszy dokument rękopiśmienny*, w: *Zbiory specjalne Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, s. 20-24.

⁵ Dyplom króla Zygmunta Augusta z 26 VI 1570 roku, sygn. BU KUL: Dypl. 46.

⁶ A. MODLIŃSKA-PIEKARZ, *Najstarsze dokumenty pergaminowe (XIV-XVII wieku) w zbiorach rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 95(2011), s. 157-185; *Nowy katalog dokumentów i listów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, oprac. A. Modlińska-Piekarz, Lublin 2012.

jest Sebastian Klonowic z Sulimierzyc, „pisarz ławice lubelskiej”⁷ (il. 1), późniejszy burmistrz Lublina, doskonały renesansowy poeta i przyjaciel Jana Kochanowskiego, piewca Lubelszczyzny. Książka, wydana w poręcznym formacie *in quarto*, jest unikatem zachowanym w jednym zaledwie egzemplarzu. Zawiera siedem pieśni na siedem dni tygodnia. W dziele swym Klonowic opiewa siedem dni stworzenia świata, podkreślając piękno dzieła Bożego. Klonowic jest również kompozytorem melodii, wydrukowanych w tekście, bowiem książeczka przeznaczona była do nabożnego śpiewania, na wzór modlitw brewiarzowych.

1. Sebastian Klonowic, *Hebdomas, to iest siedm Tegodniowych Piosnek, Wyiętych z Pierwszych Ksiąg Moizeszowych*

Na półkach bibliotecznych w magazynie starych druków znajduje się najstarszy druk lubelski, czyli *Słonecznik albo porównanie woli ludzkiej z wolą boską*,

⁷ *Hebdomas to iest Siedm tegodniowych piosnek wyiętych z pierwszych Ksiąg Moizeszowych Kapituly Pierwszey: co ktorego dnia Pan Bóg stworzył y iako siódmego dnia odpoczywał, krotko zebranych*, przes Sebestyana Klonowica z Sulimierzyc, w Krakowie, W Drukarni Macieja Garwolczyka, 1581, 4°, sygn. BU KUL: XVI. 713; S.F. KLONOWIC, *Hebdomas to iest Siedm tegodniowych piosnek*, wyd. i oprac. M. Mejor, E. Wojnowska, Warszawa 2010.

autorstwa jezuitę Jeremiasza Drexeliusza⁸. Książka ta wydana została w roku 1630 przez Pawła Konrada⁹, pierwszego mistrza drukarstwa w Lublinie. Niewielkie rozmiarami dzieło o charakterze ascetycznym jest odpowiedzią na coraz większe zainteresowanie literaturą religijną, związane z rozwijającą się kontrreformacją. Z kolei dzieło Gerzego (Jerzego) Lemki, wydane przez Pawła Konrada w 1632 roku: *Traktacik i dyskvrś krotki o Rzeczypospolitey*¹⁰, jest odbiciem żywych dyskusji ustrojowych, jakie toczono w XVI wieku. Po śmierci Pawła Konrada schedę po nim przejęła jego żona Anna, która kontynuowała działalność edytorską jako Anna Wdowa. Przykładem tej działalności jest dzieło *Akty y Affekty Cnot, Setnik pierwszy o miłości*¹¹, autorstwa jezuitę Jana Rho, wydrukowane w 1646 roku. Książki, które wyszły z drukarni Pawła Konrada i jego następców, to rozmiarami niewielkie, formatu *in quatro*, lecz starannie opracowane wydrukowane dziełka, głównie o tematyce religijnej. Ich szata graficzna charakterystyczna jest dla baroku; strona tytułowa jest obramowana, wykonana niekiedy z ozdóbek typograficznych. Podobne ozdóbki pojawiają się również wewnątrz druku, akcentując początek bądź koniec tekstu. Każde dzieło poświęcone jest znamienitej postaci, w związku z czym na *verso* karty tytułowej odbity jest drzeworytowy herb oraz umieszczony wiersz ku czci adresata dedykacji.

Drukarnię i jej urządzenie oraz zasób typograficzny zakupił od starej wdowy w roku 1649 Jan Wieczorkiewicz, który prowadził działalność drukarską do swojej śmierci w 1656 roku. Warsztat działał pod szyldem wdowy po Wieczorkiewiczu w latach 1659-1660. Potem drogą kupna przeszedł na własność Stanisława Krasuńskiego. Efektem pracy Jana Wieczorkiewicza jest książeczka z 1655 roku, będąca drukiem lubelskim nie tylko z adresu wydawniczego lecz i z treści: *Skarb nigdy nie przebrany Kościoła Świętego Katholickiego. Krzyż Pański [...] z okazyey wielkich Cudów tego drzewa Chrystusowego, którego się wielka część w Lublinie [...] cudownym sposobem znayduie [...]*¹². Autorem dzieła jest dominikań-

⁸ DREXELIUS HIEREMIAS, *Słonecznik albo porownanie woli ludzkiej z wolą boską*, Lublin, w Drukarni Pawła Konrada, 1630, 4°, sygn. BU KUL: XVII.1006.

⁹ O drukarni Pawła Konrada: *Bibliografia starych druków lubelskich 1630-1800*, oprac. I. Dziok-Strelnik, Lublin 1977, s. 19-32.

¹⁰ JERZY LEMKA, *Traktacik i dyskvrś krotki o Rzeczypospolitey, jey różnych kształci ech, postanowień, zacności [...]*, Lublin, w Drukarni Pawła Konrada, 1632, 4°, sygn. BU KUL: XVII.1084.

¹¹ RHO GIOVANNI, *Akty y Affekty Cnot, Setnik pierwszy o miłości*, Lublin, w Drukarni Anny Wdowy, 1646, 4°, sygn. BU KUL: XVII.928.

¹² RUSZEL PAWEŁ, *Skarb nigdy nie przebrany Kościoła Świętego Katholickiego. Krzyż Pański [...] z okazyey wielkich Cudów tego drzewa Chrystusowego, którego się wielka część w Lublinie [...] cudownym sposobem znayduie*, Lublin, w Druk. Jana Wieczorkiewicza, 1655-1656, 4°, sygn. BU KUL: XVII.751.

ski kaznodzieja lubelski, doktor świętej teologii, o. Paweł Ruszel (1593-1658)¹³. Książka ta zyskała sporą popularność i była kilkakrotnie przedrukowywana.

W okresie działania drukarni konradowskiej w Lublinie sprzedawał również książki gdański nakładca i przedsiębiorca Jerzy Förster¹⁴. Działał on w naszym mieście w latach 1646-1655. Swoje druki, bardzo starannie wydane pod względem typograficznym, zamawiał poza Lublinem, mimo to w adresie wydawniczym umieszczał nazwę grodu nad Bystrzycą. W zbiorach starych druków znajduje się siedem druków tego wydawcy. Pięknym przykładem możliwości edytorskich Förstera jest dzieło *Medulla Theologiae* (il. 2) autorstwa jezuity Hermana Busenbauma z 1655 roku, ozdobione pięknym, miedziorytowym frontyspsem wyobrażającym alegoryczną postać teologii¹⁵.

2. Hermann Bvsenbavm, *Medvlla Theologiae Moralis*

¹³ E. OZOROWSKI, *Ruszel Paweł Franciszek*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H.E. Wyczawski, t. III: *M-R*, Warszawa 1982, s. 524.

¹⁴ O drukarni Jerzego Förstera zob. *Bibliografia starych druków lubelskich 1630-1800*, s. 22.

¹⁵ HERMANN BVSENBAVM, *Medvlla Theologiae Moralis*, Prostant Lvblini, in Officina Georgii Försteri, 1655, 8°, sygn. BU KUL: XVII.2781.

Zakładem, który w Lublinie działał najdłużej i wprowadził do obiegu czytelniczego najwięcej książek, była Drukarnia Collegium Societatis Jesu¹⁶. Proporcje te odzwierciedla również katalog starych druków Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, gdzie wśród wszystkich lublinianów dzieł z tej oficyny jest najwięcej. Drukarnia ta funkcjonowała w latach 1683-1773. Uruchomiona została wkrótce po przybyciu do Lublina jezuitów, co miało miejsce w 1682 roku. Tak szybkie rozpoczęcie działalności edytorskiej związane było z realizacją jednego z głównych celów zakonu czyli walki z herezją protestancką. Wpłynęło to na repertuar wydawniczy tej drukarni, w którym przeważały dzieła religijne i teologiczne, a ich istotnym elementem była polemika z Lutrem i Kalwinem oraz apologia wiary katolickiej. Jako monopolista na rynku lubelskim drukarnia jezuicka tłoczyła też dzieła zamawiane z zewnątrz, przede wszystkim kazania i przemówienia związane z działalnością Trybunału Koronnego. Najstarszy druk z tej oficyny, jaki znajduje się w Bibliotece KUL, to książka Piotra Stanisława Dunina, *Imię sławy pełne na wszystkich świat chrześcijański zawołane to iest S. Stanisław biskup krakowski kazaniem panegirycznym przy Koronnym Tribunale lubelskim wstawiony*, wydane w 1685 roku¹⁷. Typowym dziełem z drukarni jezuitów lubelskich jest choćby: *Pochodnia Słowa Bożego w kazaniach Niedzielnym Całego Roku [...] przez X. Iana Krosnowskiego Societatis Iesv Wystawiona*¹⁸. Zawiera ona zbiór kazań przydatnych kaznodziejom. Drukowano również, popularne wśród szlachty kalendarze, przynoszące drukarni pewny zysk, jak choćby: *Kalendarz historyczno-polityczny Na Rok Pański 1742. Po przestępnym drugi, Xiężycą przybywszy*¹⁹. Można w nim znaleźć informacje bardzo ważne, jak choćby skład Trybunału Koronnego na dany rok. W *Kalendarzu* umieszczony został również opis województwa lubelskiego wraz z jego herbem oraz samego Lublina: „Lublin sławny unią Litwy z Koroną. Iarmarki tak walne miewał, że po miesiącu stawały: Cudzoziemskich kupców, Turków, Greków, Moskwy, Niemców, Francuzow, Anglików Frekwencyą zagęszczone”.

¹⁶ O drukarni Kolegium lubelskiego Societatis Iesu zob. *Bibliografia starych druków lubelskich 1630-1800*, s. 32-49.

¹⁷ DUNIN PIOTR STANISŁAW, *Imię sławy pełne na wszystkich świat chrześcijański zawołane to iest S. Stanisław biskup krakowski kazaniem panegirycznym przy Koronnym Tribunale lubelskim wstawiony*, Lublin, w Drukarni Collegii Soc. Iesu, 1688, 2°, sygn. BU KUL: P.XVII.461 adl.

¹⁸ *Pochodnia Słowa Bożego w kazaniach Niedzielnym Całego Roku [...] przez X. Iana Krosnowskiego Societatis Iesv Wystawiona*, W Lvblinie, w Drukarni Koleium [sic!] Societatis Iesv, 1689, 2°, sygn. BU KUL: P.XVII.565.

¹⁹ *Kalendarz historyczno-polityczny Na Rok Pański 1742. Po przestępnym drugi, Xiężycą przybywszy*, [Lublin], w Drukarni Lubelskiej Societatis Jesu, 4°, sygn. BU KUL: P.XVIII.800.

Działalność edytorska omawianej oficyny obejmowała również dzieła naukowe, związane z działalnością lubelskiego Kolegium Jezuickiego. Tutejszy profesor filozofii, Andrzej Rudzki (1713-1766)²⁰ po przeprowadzeniu kursu filozofii dla lubelskich słuchaczy opublikował w roku 1750 niewielką rozmiarami (*in octavo*), książkę: *Aristotelica Philosophia, Quaestionibus Eruditis Ac Notis Sententiarum Illustrata*²¹. W katalogu starych druków BU KUL można również znaleźć modlitewnik, którego autorem jest franciszkanin Elekt Owaniszewski²²: *Głos synogarlicy na pustyni świata tego jęczącej, to iest nabożne duszy chrześcijańskiej rozmyślenia, do Pana Boga, Oblubieńca Wiecznego wdychania y w chrześcijańskiej doskonałości czwiczania*²³. Był on bardzo popularnym dziełem, wydawanym kilkakrotnie. Jego barokowy język i duchowość wykpiwał w swojej *Monachomachii* biskup Krasieński.

Drukarnia Kolegium Towarzystwa Jezusowego w Lublinie przeżywała swoje lepsze i gorsze chwile, związane ściśle z sytuacją polityczną i ekonomiczną kraju, regionu i miasta. Dziełem wydanym w okresie największej świetności lubelskich jezuitów, za panowania Augusta III, wydanym ze szczególną starannością edytorską, jest *Swada polska i łacińska*²⁴, napisana przez Jana Ostrowskiego, z roku 1747, ozdobiona licznymi winietami i miedziorytem wykonanym przez Jana Fryderyka Myliususa. Podobnie eleganckim tomem, jak na możliwości drukarni, jest edycja: *Statuta Regni Poloniae*, Jana Herburt z 1756 roku²⁵. Strona tytułowa została wydrukowana na przemian *rubro* i *nigro* oraz ozdobiona drzeworytowym wizerunkiem orła na tarczy obramowanej ornamentem późnobarokowym.

Popularność książeczek religijnych drukowanych przez lubelskich jezuitów powodowała niekiedy ich kompletne zacytowanie. Zdarza się więc, że odnajdywane są jeszcze pojedyncze egzemplarze druków nienotowanych przez bibliografów.

²⁰ T. KWIATKOWSKI, *Filozofia polska w szkołach Komisji Edukacji Narodowej*, „Studia Filozoficzne” 1973, nr 10, s. 5-6.

²¹ ANDRZEJ RUDZKI, *Aristotelica Philosophia, Quaestionibus Eruditis Ac Notis Sententiarum Illustrata*, Lublin, Typis S. R. M. Coll. S. J., [1750], 8°, sygn. BU KUL: P.XVIII.331.

²² G.A. WIŚNIEWSKI, *Reformaci na Górze świętej Anny w latach 1656-1810*, w: *Pod płaszczem św. Anny. Materiały z konferencji historycznej z okazji 350-lecia przybycia franciszkanów na Górę Świętej Anny 1656-2006*, red. J.R. Gohly, Wrocław 2007.

²³ [OWANISZEWSKI ELEKT], *Głos synogarlicy na pustyni świata tego jęczącej, to iest nabożne duszy chrześcijańskiej rozmyślenia, do Pana Boga, Oblubieńca Wiecznego wdychania y w chrześcijańskiej doskonałości czwiczania*, Lublin, W Drukarni J. K. M. Coll. S. Jesu, 1758, 8°, sygn. BU KUL: XVIII.479.

²⁴ JAN DANEJKOWICZ OSTROWSKI, *Swada polska i łacińska*, Lublin, w Drukarni J. K. M. Collegium Societatis Jesu, 2°, sygn. BU KUL: P.XVIII.1518.

²⁵ JAN HERBURT, *Statuta Regni Poloniae In ordinem alphabetici digesta* [...], Lublin, Typis S. R. M. Collegii Societatis Jesu, 1756, 2°, sygn. BU KUL: XVIII.3285; XVIII.3286.

W zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej KUL znajdują się dwa unikatowe egzemplarze niewielkiego (*in duodecimo*) dziełka: *Traktat o doskonałym uspokojeniu duszy w Bogu*, wydany w 1762 roku²⁶. Zostały one odnalezione w trakcie prac konserwatorskich w makulaturze z tekturowej okładki innego druku²⁷. Książeczka ta nie jest notowana w żadnych bibliografiach. Jej odkrycie stanowi cenny wkład w oszerzenie naszej wiedzy o drukach lubelskich.

Historia obecności jezuitów w Lublinie i ich drukarni kończy się w roku 1773 wraz z kasatą tego zakonu przez papieża Klemensa XIV. Majątek kolegium, w tym wyposażenie oficyny i zasób typograficzny, przejęty został przez KEN²⁸. Ignacy Potocki, wizytator generalny Komisji powierzył kontynuowanie działalności drukarskiej byłemu jezuitcie, ks. Tomaszowi Śliwińskiemu. Pod szyldem Komisji Edukacji Narodowej wydano w sumie 64 dzieła, z czego w Bibliotece KUL znajdują się zaledwie trzy z nich. Dwa egzemplarze dzieła: *Sposób wstrzeźmiewliwości y światobliwości w Domowym Polaków Przykładzie s. Janie Kantym*²⁹ wytłoczył Łukasz Szlichtyn, dzierżawca drukarnię w roku 1775. Po nim drukarnią zajmował się ks. Grzegorz Piramowicz³⁰.

Ostatnim właścicielem drukarni pojezuickiej byli księża trynitarze³¹. Pod ich zarządem oficyna drukowała książki w latach 1781-1816. Przykładem dzieła z tego okresu jest choćby druk: *Kazanie na uroczystość św. Antoniego z Padwy wyznawcy w dzień Jasnie Wielmożnego JMC Pana Feliksa Antoniego [...] Łosia, Wojewody Pomorskiego [...]*, wydane w roku 1791³². W adresie wydawniczym zapisano: *W Drukarni J. K. Mci uprzywilejowaney XX Trynitarzów*.

Burzliwa historia Lublina znacznie uszczupliła jego księgozbiory kościelne, zakonne i mieszczańskie. Wspaniałym, niestety unikatowym, przykładem dawnej świetności bibliotek lubelskich jest jedyna książka, jaka pozostała po bibliotece klasztoru Ojców Dominikanów w Lublinie, przy którym w latach 1644-1686 funkcjonowało między innymi Studium Generalne. Zachowane inwentarze po-

²⁶ *Traktat o doskonałym uspokojeniu duszy w Bogu [...]*, W Lublinie, W Drukarni J.K.M. S. J., 1762, 32°, sygn. BU KUL: XVIII.7386.

²⁷ I. KASIURA, *Traktat o doskonałym uspokojeniu duszy w Bogu... Nieznany druk lubelski z 1762 roku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 90(2008), s. 65-78.

²⁸ O drukarni KEN zob. *Bibliografia starych druków lubelskich 1630-1800*, s. 50-52.

²⁹ WOJCIECH MROWIŃSKI, *Sposób wstrzeźmiewliwości y światobliwości w Domowym Polaków Przykładzie s. Janie Kantym [...]*, Lublin, W Druk. Łukasza Szlichtyna [...], 1775, 8°, sygn. BU KUL: XVIII.6723.

³⁰ *Bibliografia starych druków lubelskich 1630-1800*, s. 50-52.

³¹ O drukarni XX. Trynitarzy: *Bibliografia starych druków lubelskich 1630-1800*, s. 52-61.

³² KAJETAN ŁOPIEŃSKI, *Kazanie na uroczystość św. Antoniego z Padwy wyznawcy w dzień Jasnie Wielmożnego JMC Pana Feliksa Antoniego [...] Łosia, Wojewody Pomorskiego [...]*, [Lublin, Druk Trynitarzy, 1790, 4°, sygn. BU KUL: XVIII.2314.

zwalają stwierdzić, że biblioteka dominikańska posiadała zarówno rękopisy, w tym średniowieczne, jak i druki, była, niestety, stopniowo rozkradana, a w końcu w roku 1886 po kasacie klasztoru uległa całkowitej zagładzie³³. Zapewne obiektem uratowanym w trakcie rewindykacji, być może jednym z tych, które trafiły do Akademii Duchownej w Sankt-Petersburgu³⁴, jest inkunabuł autorstwa Bernardyna ze Sieny *Quadragesimale de Christiana religione*, wytłoczony przez Joachima Amerbacha w Bazylei w 1490 roku³⁵. Na pierwszej karcie, na której wydrukowano tytuł, znajdują się rękopiśmienne notatki wykonane pismem z XV/XVI w., o treści: *...pro loco Lublinensi pp fratre Joh...s S...* i *Pro cella praedicatoris In Lublyn* (il. 3)³⁶. Dzieło to jest jedynym śladem po wspaniałej niegdyś księżnicy i świadectwem pracy naukowej, kultywowanej w Lublinie na przełomie średniowiecza i renesansu.

Należy również wspomnieć o dziełach wydrukowanych poza Lublinem, które jednak o nim wzmiankują. Można w nich znaleźć najrozmaitsze wiadomości o mieście, pozwalające ocenić, jak postrzegano je poza granicami Polski. Pięknym przykładem takiej edycji jest niewielka książeczka: *Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lituaniae, Omniumque regionum juri Polonico Subjectorum. Novissima Descriptio* [...], autorstwa Andreasa Cellariusza (1596-1665), wydana w Amsterdamie w oficynie Gillisa Jansza Valckeniera w roku 1659³⁷. We fragmencie dotyczącym Lublina pojawia się jego opis oraz miedziorytowy, dokładny widok panoramy miasta. Uważny obserwator zauważy, że ta grafika jest pomniejszoną i nieco uproszczoną kopią znanego widoku Lublina, zamieszczonego w dziele Georga Brauna i Fransa Hogenberga *Civitates Orbis Terrarum* (il. 4)³⁸.

³³ KS. L. ZALEWSKI, *Biblioteka Seminarium Duchownego w Lublinie i biblioteki klasztorne w diecezji Lubelskiej i podlaskiej*, Warszawa 1926; TENŻE, *Pierwsze książki w Lubelszczyźnie*, „Zdrój” 1946, nr 3; KS. M. RADWAN, *Deportacja księgozbioru lubelskich dominikanów (1886-1888)*, w: *Lublin a książka*, red. A. Krawczyk, E. Józefowicz-Wisińska, Lublin 2004, s. 292.

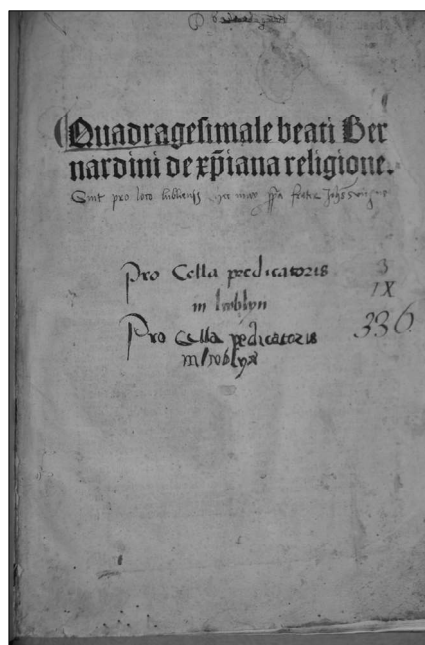
³⁴ KS. M. RADWAN, *Deportacja księgozbioru*, s. 292.

³⁵ BERNARDINUS SENENSIS, *Quadragesimale de Christiana religione* [Basel, Ioan Amerbach, non post 1490, 2°, sygn. BU KUL: XV.220.

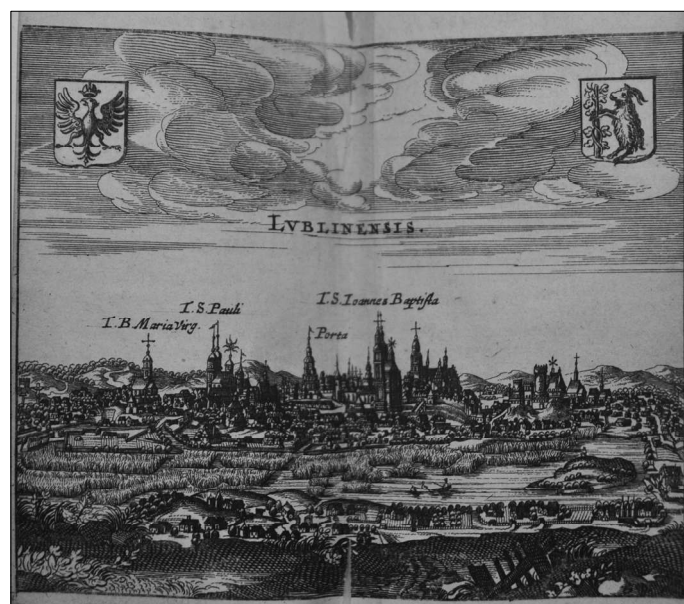
³⁶ M. KUNOWSKA, *Katalog inkunabułów Biblioteki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 36(1978), s. 110.

³⁷ ANDREAS CELLARIUS, *Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lituaniae, Omniumque regionum juri Polonico Subjectorum. Novissima Descriptio* [...], Amstelodami, Apud Ægidium Janssonium Valckenier, 1659, 12°, sygn. BU KUL: XVII.204.

³⁸ G. BRAUN, F. HOGENBERG, *Civitates Orbis Terrarum*, t. VI, Coloniae Agrippinae 1617, 2°; H. GAWARECKI, *Najstarszy widok Lublina A. Hogenberga i jego powtórzenia w XVII i XVIII wieku*, „Studia i Materiały Lubelskie” 1(1963), s. 53-72; A. FREJLICH, *Widok Lublina Jerzego Brauna i Abrahama Hogenberga. Zarys genezy widoków miasta w sztuce nowożytnej*, w: *Ikonografia dawnego Lublina*, red. Z. Nestorowicz, Lublin 2000, s. 5-13.

3. Bernardinus Senensis, *Quadragesimale de Christiana religijne*

4. Andreas Cellarius, *Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lituaniae, Omniumque regionum juri Polonico Subjectorum. Novissima Descriptio*

Ten krótki przegląd przykładów produkcji wydawniczej lubelskich drukarni oraz książek gromadzonych w Lublinie bądź Lublina dotyczących, przechowywanych w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL, pozwala stwierdzić, że jest to wspaniały i ciągle jeszcze niedostatecznie wykorzystany warsztat dla badaczy historii książki. Wizyta w czytelni Zbiorów Specjalnych powinna być zadaniem koniecznym również dla naukowców zajmujących się szeroko rozumianą kulturą staropolską w jej rozmaitych aspektach³⁹.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczuk A., *Biblioteka Uniwersytecka KUL, w: 100 na 100. Sto najcenniejszych dzieł sztuki ze zbiorów KUL na stulecie KUL. Katalog wystawy. Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, 12 X-30 XII 2016 r.*, red. K. Przylicki, M. Białonowska, Lublin 2016 s. 90.
- Bibliografia starych druków lubelskich 1630-1800*, oprac. I. Dziok-Strelnik, Lublin 1977.
- Frejlich A., *Widok Lublina Jerzego Brauna i Abrahama Hogenberga. Zarys genezy widoków miasta w sztuce nowożytnej*, w: *Ikonoграфия dawnego Lublina*, red. Z. Nestorowicz, Lublin 2000, s. 5-13.
- Gawarecki H., *Najstarszy widok Lublina A. Hogenberga i jego powtórzenia w XVII i XVIII wieku*, „Studia i Materiały Lubelskie” 1(1963), s. 53-72.
- Gombin K., *Trybunał Koronny, ceremoniał i sztuka*, Lublin 2013.
- Kasiura I., *Traktat o doskonałym uspokojeniu duszy w Bogu... Nieznany druk lubelski z 1762 roku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 90(2008), s. 65-78.
- Klonowicz S. F., *Hebdomas to jest Siedm tygodniowych piosnek*, wyd. i oprac. M. Mejor, E. Wojnowska, Warszawa 2010.
- Kunowska M., *Katalog inkunabułów Biblioteki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 36(1978), s. 110.
- Kwiatkowski T., *Filozofia polska w szkołach Komisji Edukacji Narodowej*, „Studia Filozoficzne” 1973, nr 10, s. 5-6.
- Modlińska-Piekarz, A., *Najstarsze dokumenty pergaminowe (XIV-XVII wieku) w zbiorach rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 95(2011), s. 157-185.
- Nowy katalog dokumentów i listów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, oprac. A. Modlińska-Piekarz, Lublin 2012.
- Ozorowski E., *Ruszel Paweł Franciszek*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H.E. Wyżawski, t. III: M-R, Warszawa 1982.

³⁹ Przykładem wykorzystania zasobów lubelskich starych druków z BU KUL jest opracowanie K. GOMBIN, *Trybunał Koronny, ceremoniał i sztuka* (Lublin 2013), w którym autor, posiłkując się m.in. zgromadzonymi w BU KUL kazaniem i przemowami trybunalskimi, wspaniale przedstawił złożoną rzeczywistość kulturową, zbudowaną wokół instytucji Trybunału Koronnego w Lublinie.

- Radwan M. ks., *Deportacja księgozbioru lubelskich dominikanów (1886-1888)*, w: *Lublin a książka*, Lublin 2004, <http://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/dlibra/doccontent?id=9916> [dostęp: 24.04.2017].
- Sawa R., *Najstarszy dokument rękopiśmienny*, w: *Zbiory specjalne Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, red. M. Trojnacka, Lublin 2004, s. 20-24.
- Trojnacka M., *Wprowadzenie*, w: *Zbiory specjalne Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, red. M. Trojnacka, Lublin 2004.
- Wiśniowska K., *Kalendarium Biblioteki*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 23(1971), s. 29.
- Wiśniowski G., *Reformaci na Górze świętej Anny w latach 1656-1810*, w: *Pod płaszczem św. Anny. Materiały z konferencji historycznej z okazji 350-lecia przybycia franciszkanów na Górę Świętej Anny 1656-2006*, red. J.R. Gohly, Wrocław 2007.
- Zalewski L. ks., *Pierwsze książki w Lubelszczyźnie*, „Zdrój” 1946, nr 3.
- Zalewski L. ks., *Biblioteka Seminarium Duchownego w Lublinie i biblioteki klasztorne w diecezji Lubelskiej i podlaskiej*, Warszawa 1926.
- Ziółek H., *Archiwum Jana Steckiego (katalog rękopisów)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 57(1988), s. 333-447.

Podpisy pod ilustracje

1. Sebastian Klonowic, *Hebdomas, to iest siedm Tegodniowych Piosnek, Wyiętych z Pierwszych Ksiąg Mojżeszowych*, W Drukarni Macieja Garwolczyka, 1581, 4°. Sygn. BU KUL: XVI.713.
2. Hermann Bvsenbavm, *Medvlla Theologiae Moralis*, Prostant Lvblini, in Officina Georgii Försteri, 1655, 8°, sygn. BU KUL: XVII.2781.
3. Bernardinus Senensis, *Quadragesimale de Christiana religijne* [Basel, Ioan Amerbach, non post 1490, 2°, sygn. BU KUL: XV.220.
4. Andreas Cellarius, *Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lituaniae, Omniumque regionum juri Polonico Subjectorum. Novissima Descriptio* [...], Amstelodami, Apud Ægidium Janssonium Valckenier, 1659, 12°, sygn. BU KUL: XVII.204..

LUBLINIANA IN THE SPECIAL COLLECTIONS OF KUL UNIVERSITY LIBRARY

Abstract. The article presents selected example of manuscripts and prints issued or related to Lublin, collected in the Catholic University of Lublin (KUL) University Library. The author enumerates typical works characteristic for each printing house in terms of both typography and content. He also lists rarities. The prominent place on the list belongs to the oldest royal certificates with privileges of Lublin. Further, printing houses are discussed: Paweł Konrad's and his successors', the Jesuit Society Printing House, the Printing House of Commission of National Education, and the Trinitarians' Printing House. Finally, a rare print from the library of Dominican monastery in Lublin is presented; it is the only one surviving from a larger, unfortunately lost collection.

Key words: printing; Paweł Konrad; Anna Wdowa; Stanisław Krasusiński; Georg Förster; Jesuits' Printing House; Trinitarians' Printing House; Dominicans.

Translated by Hubert Kowalewski